

«Mottakernavn»

«Adresse»

«Postnr» «Poststed»

«Kontakt»

Kontakt saksbehandler

Anders Kvadsheim Mygland, 51568721

e-post: anders.mygland@statsforvalteren.no

Veiledning om kommuneoverlegens vedtak om tvungen legeundersøkelse

Bakgrunn

Statsforvalteren i Rogaland er etter psykisk helsevernloven § 3-1 tredje ledd klageinstans på kommuneoverlegens vedtak om tvungen legeundersøkelse etter psykisk helsevernloven § 3-1 andre ledd. Vi mottar få klager på vedtak om tvungen legeundersøkelse, men nylig har vi behandlet en slik sak. I forbindelse med vår behandling av den saken, har vi gjennomgått vilkårene for å fatte vedtak om tvungen legeundersøkelse og kravene til utforming av slike vedtak. De vurderingene vi gjorde rundt dette i den saken kan gi veiledning for flere kommuner, og vi sender derfor et brev med våre vurderinger rundt dette som mer generell veiledning til alle fylkets kommuner. Vi går her særlig ikke inn på *gjennomføringen* av denne type vedtak i detalj, men vi vil avslutningsvis vise til kilder om dette.

Statsforvalterens kommentarer

Etablering av tvungen observasjon og tvungent psykisk helsevern er regulert i psykisk helsevernloven kapittel 3. Som det fremgår av psykisk helsevernloven § 3-1 første ledd så kan tvungent psykisk helsevern (og tvungen observasjon) ikke etableres uten at en lege har undersøkt vedkommende for å bringe på det rene om lovens vilkår for dette er oppfylt. Legen som foretar undersøkelsen, skal gi skriftlig uttalelse, se også psykisk helsevernloven § 8. Formålet med undersøkelsen er å avklare om vilkårene for etablering av tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern er til stede, det vil si om den antatt sykes sinnstilstand er i overensstemmelse med vilkårene etter §§ 3-2 og 3-3.

Det klare utgangspunktet er at en slik legeundersøkelse skal være frivillig, og det er kommunens ansvar å sørge for dette. Det er viktig å tilrettelegge for at undersøkelsen kan gjennomføres frivillig, hvor kommunen blant annet – så lenge det er mulig – skal tilrettelegge for at det brukes tid for å gjennomføre undersøkelsen frivillig, at pasienten får tilrettelagt informasjon om dette mv.¹ Det er viktig at kommunen har systemer for å sikre dette så langt som mulig, jf. her kravene til kommunens styringssystemer i forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten. I psykisk helsevernloven § 3-1 andre ledd er det så gitt en hjemmel til tvungen legeundersøkelse:

«Foreligger behov for legeundersøkelse som nevnt i første ledd, men vedkommende unndrar seg slik undersøkelse, kan kommunelegen etter eget tiltak eller etter begjæring fra annen

¹ Det står mer om kravene til en slik uavhengig legeundersøkelse i [Helsedirektoratets rundskriv Psykisk helsevernloven med kommentarer, i merknadene til § 3-1](#).

offentlig myndighet eller fra vedkommendes nærmeste pårørende, vedta at det skal foretas en slik legeundersøkelse. Om nødvendig kan vedkommende avhentes og undersøkes med tvang.»

Ut fra dette er det to vilkår for å kunne fatte vedtak om tvungen legeundersøkelse:

- En legeundersøkelse må være nødvendig å få undersøkt pasienten for å bringe på det rene om lovens vilkår for å bli tvangsinnlagt er oppfylt
- Personen må unndra seg (nekte eller ikke gi samtykke til) å bli undersøkt

Dersom en person med antatt psykisk lidelse motsetter seg legeundersøkelse, og det ikke er mulig å tilrettelegge og motivere for å gjennomføre det frivillig, gir derfor § 3-1 andre ledd hjemmel for at kommuneoverlegen kan treffe vedtak om tvungen legeundersøkelse, så lenge det vurderes å være nødvendig med slik legeundersøkelse. Bakgrunnen for denne hjemmelen er at alvorlig psykisk syke personer kan mangle eller ha redusert sykdomsinnsikt, og derfor ikke forstå at det er behov for legeundersøkelse. Situasjonen vil da være at den antatte syke unndrar seg legeundersøkelse. I slike tilfeller kan det fattes vedtak om tvungen legeundersøkelse, hvis vilkårene er oppfylt.

Om innholdet i vurderingen som kommuneoverlegen - eller den/de som har fått denne myndigheten delegert til enhver tid etter psykisk helsevernloven § 9 andre ledd – må gjøre opp mot § 3-1 andre ledd, skriver Helsedirektoratet i sitt tolkningsbrev av 19.09.2018² at:

«[...] Lovens ordning legger ikke opp til en grundig individuell vurdering av den antatt sykes helsetilstand, men mer en forvaltningsmessig vurdering av hvorvidt det er grunn til å tro at vilkårene for tvungent vern er oppfylt, basert på komparentopplysninger. Kommunelegen vil som nevnt ovenfor ofte treffe disse vedtakene uten å se eller snakke med pasienten.»³

Kommuneoverlegen – eller den/de som har fått denne myndigheten delegert – kan fatte vedtak om tvungen legeundersøkelse av eget tiltak fordi vedkommende er blitt kjent med den antatt sykes situasjon, eller etter begjæring fra offentlig myndighet eller fra pasientens nærmeste pårørende.

Både pasienten og pasientens nærmeste pårørende (og offentlig myndighet som er direkte engasjert i saken) har rett til å informasjon og å uttale seg før det treffes vedtak om tvungen legeundersøkelse, jf. psykisk helsevernloven § 3-9.⁴ I forvaltningsloven § 16 tredje ledd bokstav a oppstilles et unntak fra plikten til slik forhåndsvarsling (og da retten til å uttale seg før vedtak treffes) for pasienten og nærmeste pårørende dersom «*slik varsling ikke er praktisk mulig eller vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres*». Dette unntaket vil kunne komme til anvendelse der det er f.eks. begrunnet risiko for at varsling om vedtaket vil kunne føre til at pasienten rømmer, unndrar seg en tvungen undersøkelse på annen måte e.l. Dette må vurderes konkret og vurderingen må dokumenteres, og skrives i vedtaket.

Saksbehandlingsreglene for vedtak om tvungen legeundersøkelse er gitt i § 3-1 tredje ledd, og

² <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/97173df05264418ab3bf449e78740db8/brev-fra-helsedirektoratet---vedtak-om-tvungen-legeundersokelse-etter-psykisk-helsevernloven.pdf>

³ Dette er også utdypet i [Helsedirektoratets rundskriv Psykisk helsevernloven med kommentarer, i merknadene til § 3-1](#)

⁴ Se mer om dette i [Sivilombudets uttalelse av 20.5.2021 \(SOM-2020-4469\)](#).

fremgår i nærmere detalj av psykisk helsevernloven kapittel 2.⁵ Vedtaket skal nedtegnes straks og begrunnelsen for tiltaket skal fremgå av vedtaket. Pasienten må alltid få kopi av vedtaket, se forvaltningsloven § 27. Vedtaket er et enkeltvedtak, og må derfor oppfylle kravene til begrunnelse i forvaltningsloven § 25. Vedtaket må ut fra dette som et minimum inneholde disse opplysningene:

- Hvem som eventuelt har fremsatt begjæring om tvungen undersøkelse og gitt uttalelse i saken, se psykisk helsevernloven § 7
- Oppsummering av lovgrunnlaget for vedtaket, med en gjengivelse av det relevante fra reglene og kort hva dette betyr
- Pasienten, nærmeste pårørende og offentlig myndighet som er direkte engasjert i saken sitt syn på saken (eller en beskrivelse av hvorfor det ikke har vært mulig å innhente pasienten og/eller nærmeste pårørendes syn på saken før vedtaket ble fattet)
- En beskrivelse av de relevante faktiske forhold vedtaket bygger på
- Begrunnelsen for vedtaket som viser at vilkårene er oppfylt i den konkrete saken, og som viser de relevante vurderingen som er gjort
- Konklusjonen som viser hvordan vedtaket blir iverksatt
- Opplysninger om klageretten til Statsforvalteren
- Opplysning om at en klage ikke har oppsettende virkning, som betyr at klagen ikke hindrer at vedtaket blir iverksatt

Noen situasjoner er så akutte at det ikke er tid til å fatte skriftlig vedtak. Kommuneoverlegen – eller en som har fått denne myndigheten delegert til enhver tid – kan da ta en muntlig avgjørelse, hvor vilkårene blir vurdert, og skrive vedtaket neste dag, se forvaltningsloven § 23. Det blir i en slik situasjon viktig at den legen som gjennomfører legeundersøkinga gir muntlig informasjon om vedtaket: Hvem som er ansvarlig for vedtaket, hva formålet med vedtaket er og opplysning om klageretten til oss. Legen må informere om at et skriftlig vedtak med nærmere begrunnelse vil foreligge neste dag. Kommuneoverlegen må sørge for at personen får det skriftlige vedtaket.

Vi går som sagt ikke nevneverdig inn på selve *gjennomføringen* av vedtak om tvungen legeundersøkelse, utenom at denne skal skje så skånsomt som mulig ut fra pasientens konkrete situasjon og omstendighetene ellers. Det står mer om dette i Helsedirektoratet og Politidirektoratets rundskriv *Helsetjenestens og politiets ansvar for personer med psykisk lidelse - oppgaver og samarbeid*⁶ og i Helsedirektoratets rundskriv *Psykisk helsevernloven med kommentarer*, i merknadene til § 3-1.

Statsforvalteren håper at dette kan være til veiledning for flere kommuner og kommuneoverleger, i det løpende arbeidet med slike vedtak.

Med hilsen

Andres Neset (e.f.)
fylkeslege/avdelingsdirektør

Anders Kvadsheim Mygland
seniorrådgiver/jurist

⁵ Det er gitt videre veiledning om dette i [Helsedirektoratets rundskriv Psykisk helsevernloven med kommentarer, i merknadene til § 3-1](#), og i [Helsedirektoratets rundskriv Psykisk helsevernloven med kommentarer, i merknadene til særlig § 7 til § 9](#). Helsedirektoratet har gitt ytterligere presiseringer i sitt [tolkningsbrev av 19.09.2018](#).

⁶ <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-personer-med-psykisk-lidelse>

Dokumentet er elektronisk godkjent

Adresseliste:

Eigersund kommune	Postboks 580	4379	Eigersund
Stavanger kommune	Postboks 8001	4068	Stavanger
Haugesund kommune	Postboks 2160	5504	Haugesund
Sandnes kommune	Postboks 583	4305	Sandnes
Sokndal kommune	Gamleveien 20	4380	Hauge i Dalane
Lund kommune	Moiveien 9	4460	Moi
Bjerkreim kommune	Postboks 17	4389	Vikeså
Hå kommune	Rådhusgata 8	4360	Varhaug
Klepp kommune	Postboks 25	4358	Kleppe
Time kommune	Postboks 38	4349	Bryne
Gjesdal kommune	Rettedalen 1	4330	Ålgård
Sola kommune	Postboks 99	4097	Sola
Randaberg kommune	Postboks 40	4096	Randaberg
Strand kommune	Postboks 115	4126	Jørpeland
Hjelmeland kommune	Vågavegen 116	4130	Hjelmeland
Suldal kommune	Eidsvegen 7	4230	Sand
Sauda kommune	Postboks 44	4201	Sauda
Kvitsøy kommune	Kommunehusveien 6	4180	Kvitsøy
Bokn kommune	Boknatun	5561	Bokn
Tysvær kommune	Postboks 94	5575	Aksdal
Karmøy kommune	Postboks 167	4291	Kopervik
Utsira kommune	Postboks 63	5547	Utsira
Vindafjord kommune	Rådhusplassen 1	5580	Ølen